

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року

м. Вінниця, 2020 р.

Зміст

ВСТУП	3
1. ЗМІСТ ТА ОСНОВНІ ЦІЛІ СТРАТЕГІЇ ЗБАЛАНСОВАНОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ПЕРІОД ДО 2027 РОКУ	4
2. ХАРАКТЕРИСТИКА ПОТОЧНОГО СТАНУ ДОВКІЛЛЯ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	8
3. ОСНОВНІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	16
4. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ	19
5. ЙМОВІРНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ	21
6. ЗАХОДИ, ЩО ПЕРЕДБАЧАЄТЬСЯ ВЖИТИ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ, ЗМЕНШЕННЯ ТА ПОМ'ЯКШЕННЯ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ СТРАТЕГІЇ	25
7. ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ВИПРАВДАНИХ АЛЬТЕРНАТИВ	27
8. ЗАХОДИ, ПЕРЕДБАЧЕНІ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ СТРАТЕГІЇ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ	29
9. РЕЗЮМЕ	31

Вступ

На сучасному етапі розвитку суспільства все більшого значення у міжнародній, національній і регіональній політиці набуває концепція збалансованого (сталого) розвитку, спрямована на інтеграцію економічної, соціальної та екологічної складових розвитку. Поява цієї концепції пов'язана з необхідністю розв'язання екологічних проблем і врахування екологічних питань в процесах планування та прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку країн, регіонів і населених пунктів.

Стратегічна екологічна оцінка документів державного планування дає можливість зосередитися на всебічному аналізі можливого впливу планованої діяльності на довкілля та використовувати результати цього аналізу для запобігання або пом'якшення екологічних наслідків в процесі стратегічного планування. Стратегічна екологічна оцінка (СЕО) – це новий інструмент реалізації екологічної політики, який базується на простому принципі: легше запобігти негативним для довкілля наслідкам діяльності на стадії планування, ніж виявляти та виправляти їх на стадії впровадження стратегічної ініціативи.

Метою СЕО є сприяння сталому розвитку шляхом забезпечення охорони довкілля, безпеки життєдіяльності населення та охорони його здоров'я, інтегрування екологічних вимог під час розроблення та затвердження документів державного планування.

В Україні створені передумови для імплементації процесу СЕО, пов'язані з розвитком стратегічного планування та національної практики застосування екологічної оцінки. З 12 жовтня 2018 року в Україні вступив в дію закон «Про стратегічну екологічну оцінку».

Стратегічна екологічна оцінка Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року здійснювалася за підтримки проекту міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» (Проект ПРОМІС), який впроваджує Федерація канадських муніципалітетів (ФКМ) за фінансової підтримки Уряду Канади.

1. Зміст та основні цілі Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року

Стратегія спрямована на запровадження механізмів щодо ефективної реалізації у регіоні структурних національних реформ і секторальних політик, зменшення територіальних диспропорцій, мінімізації можливих негативних явищ і підвищення фінансової та управлінської спроможності територіальних громад області із забезпеченням захисту прав та інтересів найбільш вразливих соціальних груп населення.

З метою концентрації зусиль на найбільш перспективних і найбільш гострих питаннях розвитку регіону на середньостроковий та довгостроковий періоди з урахуванням майбутніх викликів і потреб територіальних громад Вінниччини у Стратегії визначені стратегічні та оперативні цілі, завдання і проекти (табл. 1).

Таблиця 1. Стратегічні та оперативні цілі й завдання Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року

Оперативна ціль	Завдання
Стратегічна ціль 1. Конкуренездатний регіон на основі інноваційного та сталого розвитку	
1.1. Модернізація транспортно-логістичної інфраструктури з урахуванням внутрішніх, міжрегіональних та міжнародних зв'язків	1.1.1. Створення належної та якісної дорожньої інфраструктури 1.1.2. Реконструкція міжнародного аеропорту «Вінниця» 1.1.3. Розвиток транспортно-логістичних технологій та об'єктів мультимодальних перевезень
1.2. Розвиток індустрії лікування та оздоровлення (медичний туризм)	1.2.1. Розвиток інфраструктури, матеріально-технічного оснащення медичних та оздоровчих закладів 1.2.2. Створення умов для запровадження кращого вітчизняного та міжнародного досвіду, підвищення кваліфікації фахівців медичних та оздоровчих закладів 1.2.3. Розвиток інфраструктури та супутніх послуг для підвищення конкурентоздатності медичного туризму 1.2.4. Формування позитивного іміджу регіону як центру надання якісних оздоровчих та лікувальних послуг
1.3. Підтримка агропромислового виробництва	1.3.1. Посилення спроможності місцевих підприємств та фермерських господарств у сфері підвищення власної ефективності і продуктивності 1.3.2. Впровадження агротехнологій з використанням ІТ-інновацій 1.3.3. Підтримка розвитку органічного сектору сільськогосподарського виробництва 1.3.4. Сприяння розвитку експортного потенціалу місцевих підприємств переробної галузі
1.4. Інноваційний розвиток регіону	1.4.1. Активізація в регіоні інноваційної та науково-технічної діяльності 1.4.2. Розвиток інноваційної інфраструктури
Стратегічна ціль 2. Регіон належного та ефективного урядування	
2.1. Розвиток електронного урядування та цифровізації	2.1.1. Розвиток геоінформаційної системи управління та містобудівного кадастру Вінницької області: 2.1.2. Підвищення спроможності органів державної влади та місцевого самоврядування до запровадження і використання інструментів електронного урядування 2.1.3. Розвиток ІТ-інфраструктури регіону, мереж та е-сервісів, підтримка функціонування ІТ-структури Вінницької області
2.2. Розбудова потенціалу інформаційно-аналітичної підтримки регіональної політики	2.2.1. Підвищення спроможності Агенції регіонального розвитку Вінницької області 2.2.2. Посилення системи підвищення кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування 2.2.3. Удосконалення системи збору та аналізу даних для забезпечення ефективної регіональної політики

Оперативна ціль	Завдання
2.3. Посилення міжсекторного партнерства та співпраці	2.3.1 Підвищення організаційної спроможності інституцій громадянського суспільства 2.3.2 Підтримка ІГС, які працюють у сфері соціально-економічної адаптації вразливих верств населення, які інтегруються або ре інтегруються в місцеві громади 2.3.3 Підвищення рівня знань та компетенцій представників органів влади та неурядового сектору щодо механізмів міжсекторного партнерства 2.3.4 Проведення навчальних заходів з питань патріотичного виховання, громадянської освіти та відповідального громадянства (анг. Responsible Citizen) серед молоді 2.3.5 Підтримка незалежних медіа-ресурсів та заповнення аналітичним контентом віртуального простору
Стратегічна ціль 3. Регіон сталого гуманітарного розвитку	
3.1. Створення системи забезпечення найкращих інтересів отримувачів соціальних послуг	3.1.1. Утворення оптимальної мережі суб'єктів, що надають соціальні послуги 3.1.2. Розвиток механізмів фінансування надавачів соціальних послуг 3.1.3. Розвиток кадрового потенціалу соціальної сфери 3.1.4. Забезпечення права дитини на виховання в сімейному середовищі
3.2. Формування пацієнт-орієнтованої системи охорони здоров'я	3.2.1. Забезпечення повним пакетом медичних послуг населення області з урахуванням гендерного аспекту 3.2.2. Удосконалення системи екстреної медичної допомоги 3.2.3. Впровадження системи телеметричного дистанційного консультування 3.2.4. Профілактика захворювань, лікування та медична реабілітація дітей та підлітків з серцево-судинною патологією, гіпертонічною хворобою, цукровим діабетом та ожирінням 3.2.5 Підвищення рівня знань та компетенцій управлінського персоналу комунальних медичних закладів з актуальних питань менеджменту
3.3. Розвиток професійно-технічної освіти	3.3.1. Сприяння залученню інвестицій у розвиток професійної (професійно-технічної освіти), в тому числі приватних підприємців та міжнародних донорів 3.3.2. Запровадження нових стандартів професійної освіти та навчання, навчальних планів і програм на основі компетентностей кращих міжнародних практик 3.3.3. Створення навчально-практичних центрів та центру професійної досконалості на базі закладів професійної (профтехосвіти), оснащення їх сучасним обладнанням і впровадження інноваційних технологій та елементів дуальної форми навчання
3.4. Розвиток регіональної інфраструктури фізичної культури і спорту вищих досягнень	3.4.1. Будівництво і реконструкція інфраструктури спорту вищих досягнень з урахуванням гендерного аспекту 3.4.2. Будівництво багатофункціональних спортивних майданчиків (облаштування необхідним обладнанням) з урахуванням гендерного аспекту
3.5. Збереження та поширення культурної спадщини Вінниччини	3.5.1. Підвищення конкурентоздатності культурно-мистецької сфери області 3.5.2. Збереження та реставрація пам'яток матеріальної історико-культурної спадщини 3.5.3. Відновлення та збереження елементів нематеріальної культурної спадщини, популяризація серед населення та гостей регіону (у т.ч. через розвиток туризму) 3.5.4. Розвиток креативних індустрій та культурних стартапів 3.5.5. Створення електронних ресурсів та баз даних культурного і історичного надбання області (е-культура) 3.5.6. Збереження історичної пам'яті як складової культурної політики та національно-патріотичного виховання
Стратегічна ціль 4. Регіон спроможних громад	

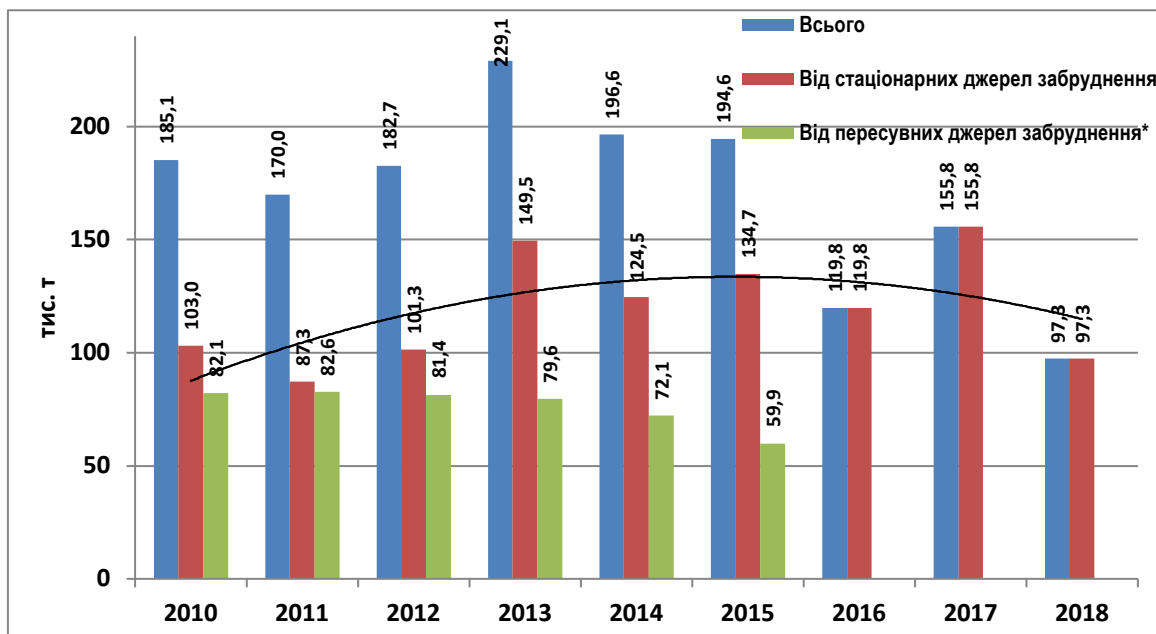
Оперативна ціль	Завдання
4.1. Підвищення економічної спроможності громад	4.1.1. Формування сприятливого бізнес-середовища 4.1.2. Розвиток малого й середнього бізнесу у пріоритетних для громадах галузях економіки (у т.ч. ІТ-сектору, туризму, сільського господарства, альтернативної енергетики тощо); 4.1.3. Розвиток промислових зон, індустріальних та технологічних парків, підтримка у розвитку технічної інфраструктури, залученні інвестицій та супроводженні інвесторів 4.1.4. Запровадження енерго- та ресурсоощадних технологій на об'єктах спільної комунальної власності комунальної сфери та ОСББ
4.2. Забезпечення населення належним доступом до базових публічних послуг	4.2.1. Забезпечення населення доступом до якісної (безпечної) питної води 4.2.2. Підвищення спроможності та управління комунальними підприємствами 4.2.3. Розвиток системи ефективних внутрішніх пасажирських перевезень 4.2.4. Впровадження нових підходів до надання публічних послуг у малозаселених населених пунктах
4.3. Забезпечення єдності і згуртованості в громадах	4.3.1. Забезпечення інклюзивності та доступності закладів освіти, медичних та соціальних установ громади 4.3.2. Створення системи надання соціальних послуг на базовому рівні 4.3.3. Створення умов для культурного розвитку та громадської активності населення 4.3.4. Зміцнення соціальних відносин у громадах через діалог та порозуміння 4.3.5. Створення умов для збереження та розвитку багатонаціонального культурної спадщини
4.4. Створення сприятливого середовища для дітей та молоді	4.4.1. Забезпечення дітей та молоді дошкільного та шкільного віку якісними та інклюзивними освітніми послугами 4.4.2. Створення умов для самореалізації та участі дітей та молоді у житті громади 4.4.3. Розвиток місцевої інфраструктури з урахуванням думки та дотриманням прав дітей та молоді
Стратегічна ціль 5. Регіон безпечного середовища	
5.1. Вдосконалення системи цивільного захисту та громадської безпеки	5.1.1. Поліпшення системи реагування на небезпечні події та надзвичайні ситуації 5.1.2. Створення місцевих пожежно-рятувальних підрозділів, розбудова інфраструктури із забезпечення їх функціонування, у т.ч. «Центрів Безпеки» 5.1.3. Забезпечення протипожежної безпеки на об'єктах спільної комунальної власності комунальної сфери 5.1.4. Забезпечення укриття населення області в захисних спорудах всіх типів 5.1.5. Підвищення безпеки дорожнього руху на автомобільних дорогах області
5.2. Посилення захисту на прикордонних територіях	5.2.1. Будівництво, облаштування та утримання місцевих пунктів пропуску через українсько-молдавський державний кордон 5.2.2. Створення умов для своєчасного реагування на ситуацію на державному кордоні
5.3. Забезпечення санітарного та екологічного благополуччя	5.3.1. Знешкодження непридатних та заборонених пестицидів та агрохімікатів 5.3.2. Розвиток інфраструктури регіональних кластерів з управління відходами 5.3.3. Підтримка повторного використання та переробки вторинної сировини 5.3.4. Формування культури відповідального споживання та поводження з відходами
5.4. Збереження ландшафтного та біотичного різноманіття	5.4.1. Розширення площі природо-заповідного фонду 5.4.2. Збереження природного біорізноманіття: 5.4.3. Популяризація природного та біологічного різноманіття регіону (у т.ч. для розвитку зеленого туризму) 5.4.4. Розробка локальних схем екологічної мережі

Оперативна ціль	Завдання
5.5. Збереження та раціональне використання водних ресурсів	5.5.1. Відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану річок 5.5.2. Будівництво і реконструкція очисних споруд та систем водовідведення

2. Характеристика поточного стану довкілля Вінницької області

Атмосферне повітря

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря у Вінницькій області протягом 2010-2018 років представлена на рис. 1. Спостерігається коливання обсягів викидів від стаціонарних джерел. Більше половини всіх викидів в атмосферне повітря області забезпечують пересувні джерела, з яких лівова частка припадає на автотранспорт.

* з 2016 р. дані щодо викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел викидів відсутні у зв'язку зі зміною форми статистичної звітності: виключенням даної позиції зі звітів 2 тп-повітря

Джерело: Головне управління статистики у Вінницькій області

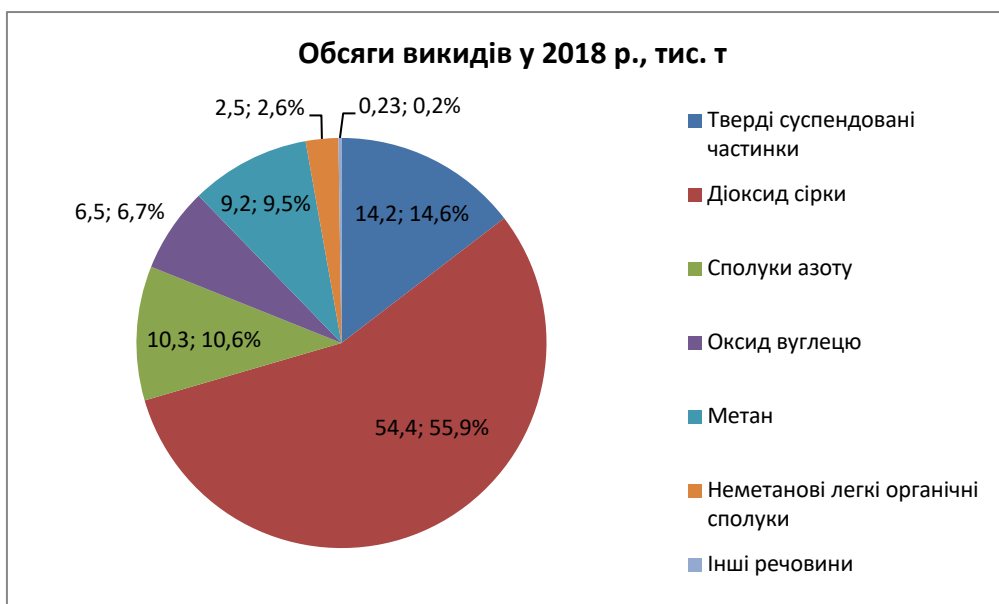
Рис. 1. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря у Вінницькій області у 2010-2018 роках

У 2018 році у повітря Вінницької області від стаціонарних джерел забруднення потрапило 97,3 тис. т забруднюючих речовин (без урахування викидів діоксиду вуглецю).

Значна питома вага – 75,5% (73,5 тис. т) – викидів забруднюючих речовин припадає на місто Ладижин. Крім того, високий відсоток у розподілі викидів до загального обсягу припадає на Тульчинський (4,1%), Тростянецький (3,5%) райони та місто Вінницю (2,6%). Кількість викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел у розрахунку на квадратний кілометр території по області протягом 2018 року склала 3,7 т. Найвища щільність викидів забруднюючих речовин у розрахунку на квадратний кілометр припадає на місто Ладижин (3342 т), а також на міста Вінницю (36 т), Жмеринку (15 т), Хмільник (7,3 т), Козятин (6,6 т), Тростянецький (3,7 т) та Тульчинський (3,6 т) райони. На душу населення в середньому по області припадає 62 кг викинутих у повітря забруднюючих речовин.

Основними забруднювачами повітря в області залишаються підприємства енергетичної промисловості, сільського господарства, переробної промисловості та транспортні підприємства.

Основними речовинами, що забруднюють атмосферне повітря, є діоксид сірки (55,9%), речовини у вигляді твердих суспендованих частинок (14,6%), сполуки азоту (10,6%), метан (9,5%) та оксид вуглецю (6,7%) (рис. 2).

Джерело: Головне управління статистики у Вінницькій області

Рис. 2. Обсяги викидів основних забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення у Вінницькій області у 2018 році, тис. т

Моніторинг якості атмосферного повітря здійснює ДУ «Вінницький лабораторний центр МОЗ України». У 2017 році центром було відібрано 5803 проб атмосферного повітря у 219 населених пунктах області. 168 проб не відповідали вимогам за вмістом забруднюючих речовин, що складає 2,9% (2016 рік – 6,0%).

Високі рівні забрудненості повітря у 2017 році зафіксовані у міських населених пунктах Вінницького (18,2% проб з понаднормативним вмістом забруднюючих речовин), Жмеринського (11,8%) й Чернівецького районів (8,3%) та у сільських населених пунктах Гайсинського (15,4%), Чернівецького (8,3%) й Томашпільського районів (7,1%).

Зареєстровано перевищення гранично-допустимих концентрацій (ГДК):

- у міських населених пунктах по пилу (2017 рік – 5,8%, 2016 рік – 13,5%), окису вуглецю (2017 рік – 3,8%, 2016 рік – 5,6%), фенолу і його похідних (2017 рік – 4,2%, 2016 рік – 1,7%), сірководню (2017 рік – 13,8%), азоту діоксиду (1,9%), формальдегіду (2017 рік – 2,0%);
- у сільських – по пилу (2017 рік – 5,7%, 2016 рік – 14,9%), окису вуглецю (2017 рік – 5,2%, 2016 рік – 5,0%), сірководню (2017 рік – 3,7%), азоту діоксиду (2017 рік – 1,2%).

У м. Вінниця постійний моніторинг атмосферного повітря проводився Вінницьким обласним центром з гідрометеорології двома постами типу «Пост-2». За інформацією обласного центру у 2017 р. значних змін у стані забруднення повітряного басейну м. Вінниця у порівнянні з минулим роком не відбулося. Виняток становить лише діоксид азоту: значною мірою зменшились концентрації і середні, і максимальні. Середні концентрації за рік по місту по всіх інгредієнтах у кратності до ГДК мають значення: пил – 0,7 ГДК; діоксид сірки – 0,02 ГДК; оксид вуглецю – 0,3 ГДК; діоксид азоту – 1,25 ГДК; фтористий водень – 1,0 ГДК; аміак – 0,2 ГДК; формальдегід – 1,0 ГДК.

Водні ресурси

Водозабезпеченість

Річки Вінницької області належать до басейнів трьох основних рік України - Південного Бугу, Дністра і Дніпра, на басейни яких припадає відповідно 62%, 28% і 10% території області. Всього територією області протікає 3,6 тис. річок, загальною протяжністю 11,8 тис. км. Пересічна густота річкової мережі становить 0,45 км/км².

В межах області знаходиться 56 водосховищ загальною площею водного дзеркала 11167 га. За даними інвентаризації станом на 01.01.2018 року в області нараховується 5747 водних

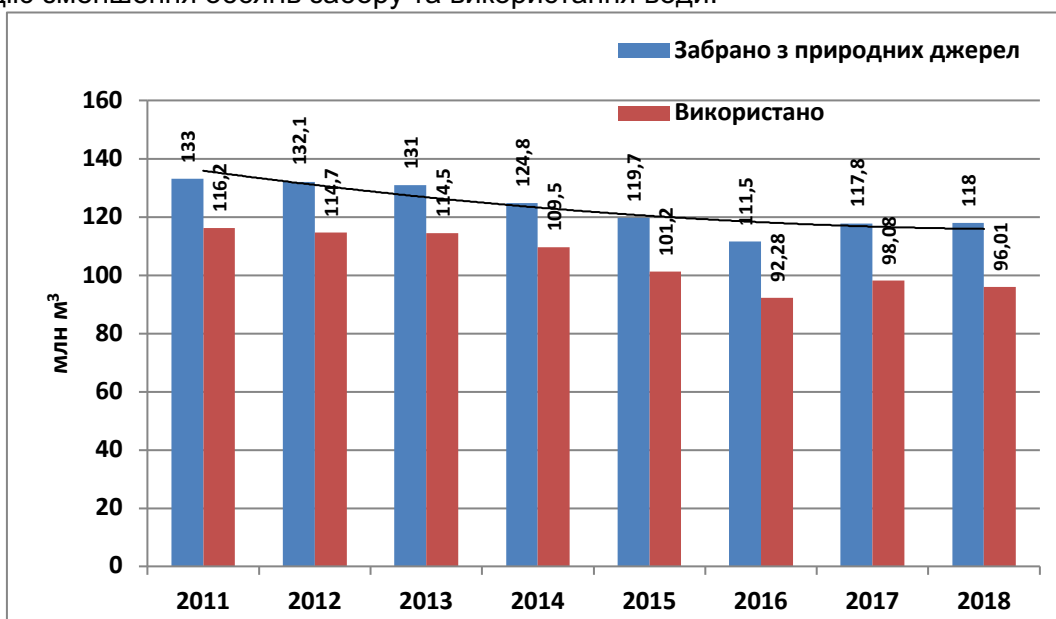
об'єктів. Річки і водойми використовують для рибництва, промислового і комунального водопостачання, зрошення земель, а також як джерело гідроенергії.

Більша частина місцевого стоку області (до 70%) формується в басейні Південного Бугу. Більш значний транзитний стік Дністра проходить по південному кордону області і використовується лише для зрошення та гідроенергетики. На одного жителя Вінницької області (без урахування транзитного стоку Дністра) припадають такі річні об'єми місцевого стоку: середньо-багаторічного – 1,5 тис. м³; маловодного – 1,1 тис. м³; дуже маловодного – 0,75 тис. м³.

Важливу роль у водному господарстві Вінниччини відіграють підземні води, як найбільш надійне джерело доброякісної питної води. Прогнозні запаси підземних вод області становлять 324,9 млн м³/рік, затверджені експлуатаційні запаси – 45,7 млн м³/рік. Щорічно використовується, в середньому, від 7 до 10% прогнозних ресурсів, в окремих районах (Вінницький, Калинівський, Козятинський) цей показник наближується до 20%.

Водокористування

Динаміка забору та споживання прісної води у Вінницькій області (рис. 3) свідчить про загальну тенденцію зменшення обсягів забору та використання води.

Джерела: Екологічні паспорти Вінницької області (різні роки)

Рис. 3. Динаміка забору та споживання прісної води у Вінницькій області

У 2017 р. всього по області було використано 98,1 млн м³ прісної води в т. ч. на: виробничі потреби – 62,3 млн м³ (64%); питні та санітарно-гігієнічні потреби – 29,6 млн м³ (30%); зрошення – 4,4 млн м³ (4%); інші потреби – 1,8 млн м³ (2%).

Найбільшими споживачами води в області є сільське господарство (40,7%), комунальне господарство (33,6%) і промисловість (24%).

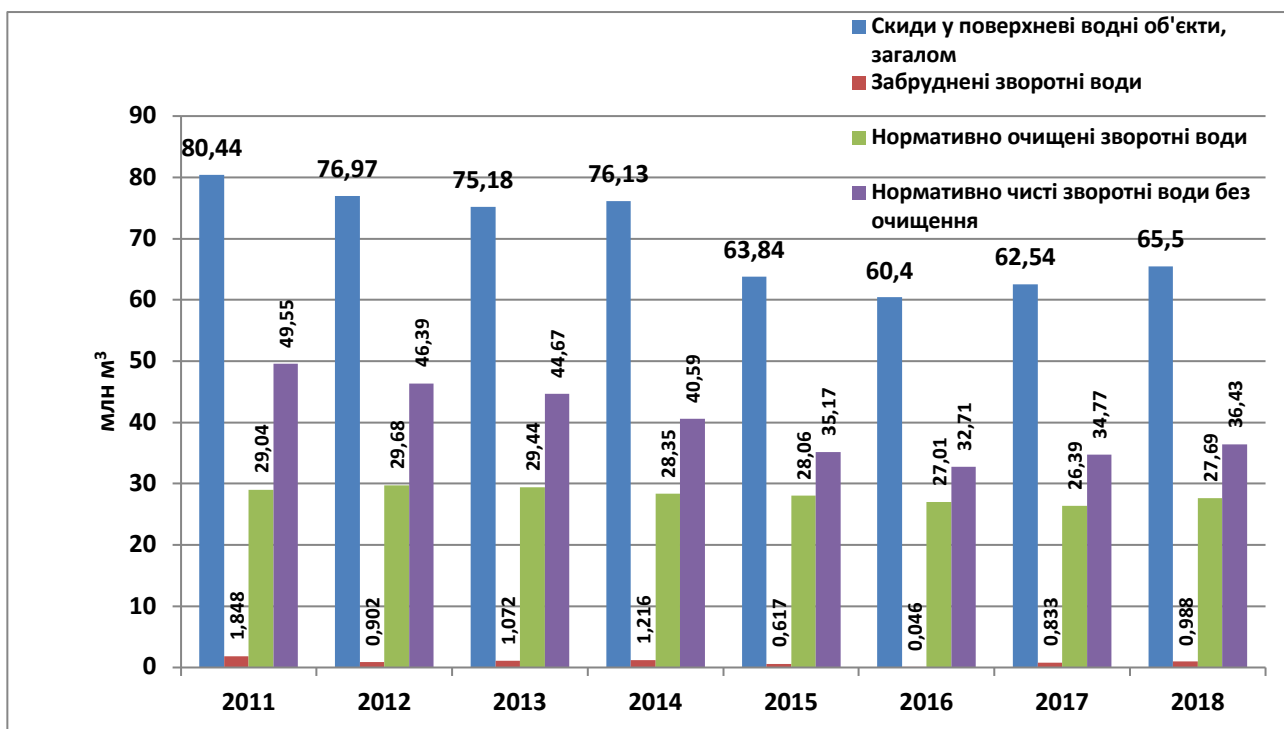
Найбільшими водоспоживачами у Вінницькій області в розрізі підприємств є:

- КП «Вінницяоблводоканал» м. Вінниця, яке використовує 20% від загального використання,
- ПАТ «ДТЕК «Західенерго» ВП Ладижинська ТЕС м. Ладижин – 16%,
- філія «Птахокомплекс» ТОВ «Вінницька птахофабрика» с. Оляниця Тростянецького району – 4%;

Втрати води при транспортуванні у 2018 р. становили 14,23 млн м³.

Водовідведення

Динаміка скидів стічних вод у поверхневі водні об'єкти усіма водокористувачами вказує на зменшення рівня водовідведення та скидів забруднених вод (рис. 4).

Джерела: Екологічні паспорти Вінницької області (різні роки)

Рис. 4. Динаміка скиду зворотних вод у природні водні об'єкти

У 2018 році у водні об'єкти Вінницької області скинуто 65,55 млн м³ стічних вод, у тому числі 0,988 млн м³ – забруднених; 36,43 млн м³ - нормативно-чистих без очистки; 27,69 млн м³ – нормативно очищених, 0,448 млн м³ – некатегорованих. Основним джерелом забруднених стічних вод є комунальне господарство, на яке припадає 99% від загального обсягу таких скидів, промисловість – 1%. Підприємства комунального господарства скинули забруднених стоків – 0,982 млн м³, промисловості – 0,006 млн м³.

За рік очисні споруди прийняли 27 млн м³ стічних вод від промислових, сільськогосподарських підприємств і підприємств житлово-комунального господарства.

На території області експлуатується 41 очисна споруда каналізації біологічного та механічного типу очищення, потужність яких становить 90,9 млн м³ на рік, і 7 очисних споруд, після яких зворотні води відводяться на поля зрошення, поля фільтрації, накопичувачі та ін. потужністю 7,9 млн м³ на рік.

Спостерігається тенденція зниження ефективності роботи очисних споруд. Їх неефективна робота на комунальних підприємствах, розташованих в районних центрах, пов'язана, в першу чергу, з фізичним зношенням їх обладнання. Технічний стан практично всіх каналізаційних очисних споруд потребує їх модернізації або реконструкції та значних капіталовкладень.

У 2017 році поверхневі води Вінницької області були забруднені органічними речовинами, сполуками азоту. Внаслідок такого забруднення спостерігалось раннє цвітіння води у річках.

На 44 річках, притоках Південного Бугу, Дністра, Дніпра, встановлено 95 створів контрольних спостережень. Якість води річок області впродовж останніх 5-ти років залишається стабільною, без суттєвих змін і в цілому задовільною. Вміст більшості забруднюючих речовин не перевищує ГДК для водойм господарсько-побутового призначення. Вода річок Вінницької області забруднена органічними сполуками, причому таке забруднення спостерігається протягом року. Це свідчить про забруднення вод побутовими стоками.

За результатами спостережень за якістю поверхневих вод ДУ «Вінницький обласний лабораторний центр Міністерства охорони здоров'я України» за останні 4 роки показники, які не відповідають гігієнічним вимогам проб за хімічними показниками, зросли з 3,8% до 19,7%, за мікробіологічними показниками – з 11,6% до 15,7%.

Питне водопостачання

Контроль за якістю питної води здійснює ДУ «Вінницький обласний лабораторний центр МОЗ України». В останні роки спостерігається відчутне погіршення якості і безпечності питної води у порівнянні з показниками минулих років як за мікробіологічними, так і за санітарно-хімічними показниками.

Централізоване водопостачання. Якщо у 2013 році показник мікробіологічного забруднення водопровідної води становив 4,9%, то у 2017 році – 9,7% (виявлені бактерії групи кишкової палички). Високі відсотки нестандартної води за бактеріологічними показниками реєструвались у Чернівецькому районі – 31,9% та Могилів-Подільському районі – 20,1%.

За хімічними показниками мало місце зростання з 3,3% у 2013 р. до 10,3% у 2017 р. (невідповідність вимогам органолептичних показників, загальної жорсткості). Найвищі відсотки води, що не відповідають санітарним нормам за хімічними показниками реєструються в Могилів-Подільському районі – 50%, Чернівецькому – 47,7% та Хмільницькому – 34,5%. Перевищений вміст нітратів у воді виявлений у Могилів-Подільському районі – 23,1%, Шаргородському – 13,8%, Вінницькому – 11,5%.

Для децентралізованого водопостачання показник питомої ваги води, що не відповідає нормативам за мікробіологічними показниками, зріс з 18,6% в 2013 р. до 32,6% в 2017 р.; за хімічними показниками – з 14,2% до 29,5% (невідповідність вимогам за вмістом нітратів, загальної жорсткості, органолептичними показниками).

За мікробіологічними показниками високі відсотки води, що не відповідають нормативам встановлені в Козятинському районі – 80,9%, Погребищенському – 68,5%, Жмеринському – 65,9% та Тростянецькому – 56,7%. За хімічними показниками високі відсотки нестандартної води виявлені у Томашпільському районі – 69,3%, Тульчинському – 65,5%, Погребищенському – 65,6%, Козятинському – 51,4% та Хмільницькому – 49,5%.

З метою профілактики метгемоглобінемії забезпечувався моніторинг за вмістом нітратів у питній воді. У 2107 р. досліджено на вміст нітратів 6463 проби води децентралізованого водопостачання, з яких нестандартних – 1644 або 25,4% (2016 р. – 24,7%). Високий вміст нітратів виявлений у воді шахтних криниць Тульчинського району – 52,6%, Погребищенського – 44,1%, Хмільницького – 41,5%, Чернівецького – 40,9% та Могилів-Подільського району – 39,5%. Протягом останніх років випадків захворювання дітей на метгемоглобінемію в області не зареєстровано.

Земельні ресурси та ґрунти

Територія області станом на 1 січня 2019 року становить 2649,2 тис. га або 4,4 % від площі України.

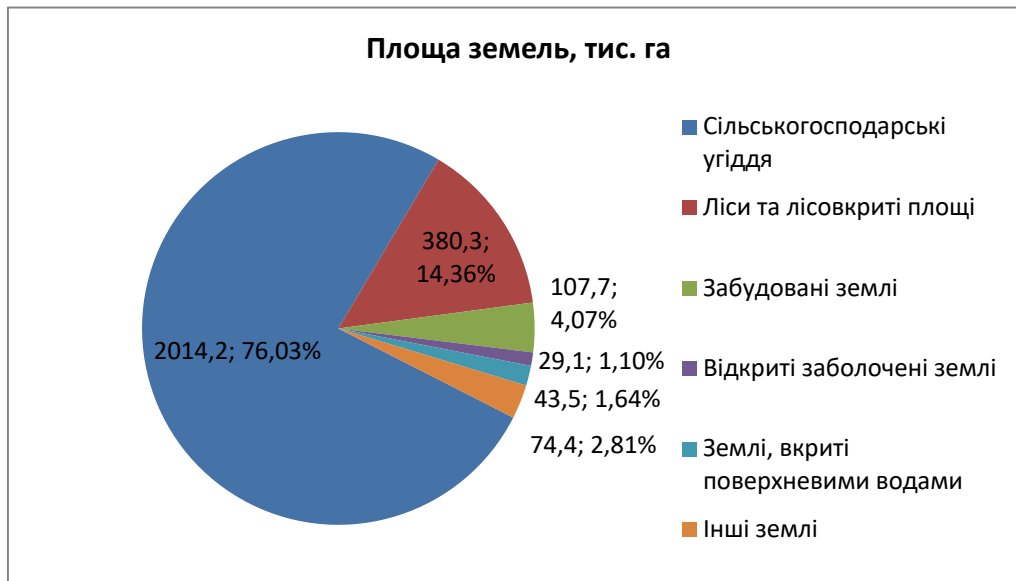
Більша частина території (76,03% від загальної площі території області) зайнята сільськогосподарськими землями (рис. 5).. Питома вага сільськогосподарських угідь відносно території суші (ступінь сільськогосподарського освоєння) по області становить 77,3%, а по адміністративних районах – від 67,3% до 87,7%. Розораність відносно території суші по області становить 66,2%, а по адміністративних районах – від 53,6% до 79,7%.

Майже 25% (672,8 тис. га) усіх сільгоспугідь зазнають дії водної ерозії, 7% (179,7 тис. га) зазнають дії вітрової ерозії, кислих ґрунтів – 57% (1511,0 тис. га). Виникнення і розвиток ерозійних процесів мають багато причин. Однією із них є нераціональне використання землі, якому сприяє: інтенсивне розорювання схилових земель (більше 3°) і вирощування на них просапних культур (особливо цукрових буряків); відсутність комплексного підходу в проведенні протиерозійних заходів; перенасичення просапними культурами структури посівних площ. Також, нераціональне землекористування призводить до втрати родючості ґрунтів.

Усього по області потребують консервації 737,3 тис. га деградованих і малопродуктивних земель (27,8% від загальної площі території).

За класифікацією ґрунтів і земель України та їх придатністю до сільськогосподарського виробництва ґрунти Вінниччини за родючістю розміщуються від четвертого (70-61 бал) до восьмого (30-21 бал) класу. Це ґрунти від високої родючості (добрі землі) до групи ґрунтів низької якості (малоцінні землі) по загальній класифікації ґрунтів і земель України. Основні

ґрунти області це чорноземи (50,1% площі сільськогосподарських угідь) та сірі лісові (майже 33%).

Джерело: Екологічний паспорт Вінницької області (за 2018 рік)

Рис. 5. Структура земельного фонду Вінницької області

За даними агрохімічного обстеження сільськогосподарських угідь області середній показник вмісту гумусу в ґрунтах – від 2,88 до 2,70% (по зонах області), що є досить низьким показником. За даними наукових досліджень для підтримки в ґрунті на достатньому рівні фізико-хімічних та біологічних процесів необхідно, щоб він містив в орному горизонті не менше 2,5% гумусу. Цей рівень вважається критичним, нижче якого помітно погіршуються агрономічно цінні властивості ґрунтів. Ґрунтів з вмістом гумусу нижче критичного рівня в області нараховується 523,7 тис. га, що складає 41,4%.

Ґрунти Північної та Південної зони області більш родючі, вміст гумусу є вищим (2,74-3,48%). Центральна частина області, де ґрунтовий покрив представлений сірими лісовими ґрунтами, що за своєю природою є досить бідними на вміст органічної речовини (2,03%), досить відчутно знижує середній показник вмісту гумусу по області.

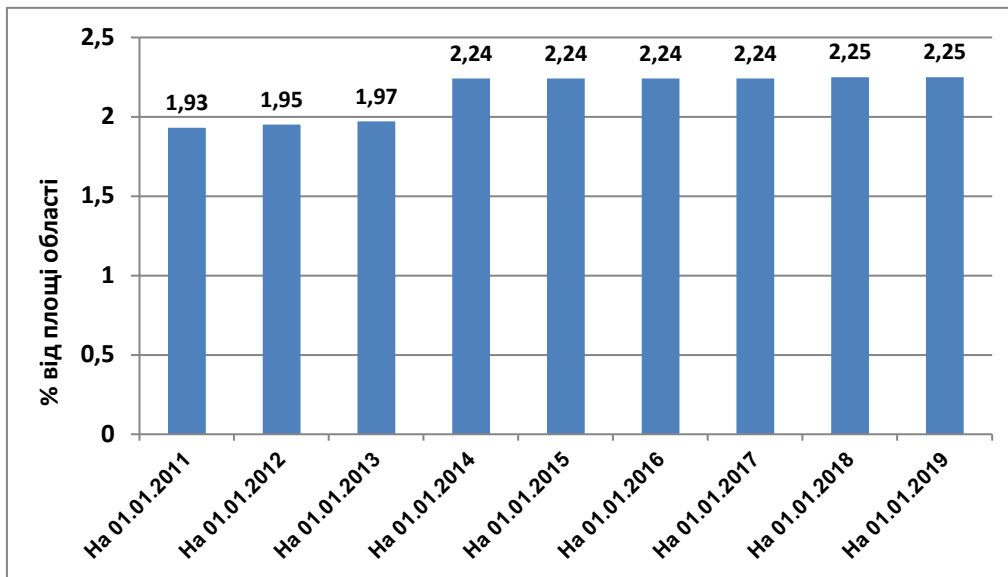
Повне знищення ґрунтового покриття спостерігається в процесі селітебного, промислового, дорожнього й інших видів будівництва. Діяльність гірничо-видобувних підприємств, стихійні сміттєзвалища призводять до промислової деградації ґрунтів. Забудованих земель в області 107,7 тис. га (4,07% площі території). Нині на Вінниччині площа земель, порушених гірничодобувною промисловістю, становить близько 20 тис. га.

Біорізноманіття

Рослинний світ Вінниччини вирізняється своїм багатством. У різноманітних природних комплексах на території області зустрічається близько 1200 видів рослин. Близько 200 видів рослин є рідкісними – такими, що зустрічаються лише в окремих місцевостях, урочищах або скорочують свій ареал. Практично всі види рослин приурочені до певних умов зростання, які виділяються на Східному Поділлі: по всій області поширені лісові та прибережно-водні види. Лучні та болотні види більш характерні для півночі Вінниччини, а степові – для півдня. Розсіяно по всій території Східного Поділля зустрічаються види вапнякових та гранітних відслонень. Надзвичайно багато в області заносних видів рослин, які ростуть переважно в місцях, де природний рослинний покрив порушений або зник взагалі.

Тваринний світ області різноманітний. Однак, на фоні досить великого біорізноманіття, звичайно властивого лісостепу, все ж таки необхідно підкреслити певну тенденцію до збідненості фауни наземних хребетних області, що викликано напівізоляваністю внаслідок сильної фрагментації природних територій. Всього в області налічується близько 420 видів тварин, у т. ч. риб – 30, земноводних – 11, плазунів – 8, птахів – 300, ссавців – 70.

Динаміка зростання заповідності території області представлена на рис. 6. Видно, що за останні 6 років площа ПЗФ області залишається на одному й тому ж рівні.

Джерела: Екологічні паспорти Вінницької області (різні роки)

Рис. 6. Динаміка зростання площі природно-заповідного фонду Вінницької області

В області налічується 420 об'єктів природно-заповідного фонду (43 загальнодержавного значення, з них 1 національний природний парк та 377 місцевого значення, з них 4 регіональних ландшафтних парки), загальною площею 59797,1 га, що становить 2,25 % від площі області.

Межі в натуру (на місцевість) встановлено для 38 об'єктів загальнодержавного значення (90,5 % від загальної кількості об'єктів загальнодержавного значення) та 290 територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення (77% від загальної кількості об'єктів місцевого значення). Території та об'єкти природно-заповідного фонду оформлені відповідними знаками та інформаційними матеріалами, межі цих територій та об'єктів нанесені на відповідні планово-картографічні матеріали.

Ліси

Ліси Вінниччини на сьогоднішній день займають площу 380,3 тис. га (близько 13,8% її загальної площі), що робить область малолісною і лісодефіцитною.

Для забезпечення екологічної рівноваги території Вінниччини, зменшення негативної дії ерозійних процесів на ґрунти та досягнення оптимального мінімального рівня лісистості 15% необхідно висадити не менше 31 тис. га нових лісів.

У 2017 році площа відтворення лісів склала 2366 га (у 2016 році – 2433 га), з неї лісорозведення – 536 га (2016 рік – 443 га).

Відходи

Динаміка утворення, перероблення та накопичення відходів у Вінницькій області представлена на рис. 7. Як можна бачити, кількість утворених відходів приблизно залишається на одному й тому ж рівні, невелика частина утворених відходів переробляється, а кількість накопичених відходів невпинно зростає.

Джерело: Головне управління статистики у Вінницькій області

Рис. 7. Динаміка основних показників утворення та поводження з відходами у Вінницькій області з урахуванням відходів, утворених у домогосподарствах

Протягом 2018 року на підприємствах області утворилось 1782,2 тис. т відходів I–IV класів небезпеки, в тому числі I–III класів небезпеки – 803,7 т. Із загальної кількості спалено відходів 58,4 тис. т, утилізовано – 481,7 тис. т та видалено у спеціально відведені місця – 903,8 тис. т.

Найбільше відходів I–IV класів небезпеки утворилося у Вінниці – 28,9%, Ладижині – 24,0% до загальної кількості, а також Гайсинському (18,9%) та Крижопільському (14,1%) районах.

За категоріями матеріалів у 2018 році найбільше утворилося відходів рослинного походження (906,6 тис. т, 50,9%), відходів згоряння (433 тис. т, 24,3%), побутових і подібних відходів (167,4 тис. т, 9,4%), тваринних екскрементів, сечі та гною (130 тис. т, 7,3%), звичайний осад (104,9 тис. т, 5,9%).

За період 2014–2018 років кількість населених пунктів Вінницької області, в яких запроваджено технологію роздільного збору ТПВ за місцем утворення зростає більше, як в 9 разів. Кількість населення, яке охоплено послугою із роздільного збору ТПВ за місцем утворення зростає у 14,8 разів. Об'єм ресурсоцінних компонентів, вилучених унаслідок впровадження технології, збільшився у 76 разів.

Станом на 01.07.2017 року за даними інвентаризації в області обліковується 804,26 т непридатних і заборонених пестицидів та агрохімікатів (без Джуриного отрутомогильника). Очищеними від пестицидів є 4 райони: Вінницький, Липовецький, Немирівський та Хмільницький.

Поблизу с. Джури Шаргородського району у міжобласному пункті захоронення непридатних хімічних засобів захисту рослин (отрутомогильнику) залишилось орієнтовно 2100 т непридатних пестицидів (орієнтовно 1070 м³).

3. Основні екологічні проблеми Вінницької області

1) Забруднення атмосферного повітря викидами промислових підприємств та автотранспорту

За даними статистичної звітності у 2018 року у повітря Вінницької області від стаціонарних джерел забруднення потрапило майже 97 тис. т забруднюючих речовин. Порівняно з 2017 роком обсяг викидів зменшився на 37,5%. Це пов'язано зі зменшенням виробництва електроенергії та розподілення газоподібного палива через місцеві (локальні) трубопроводи.

Значна питома вага – 75,5% (73,5 тис. т) викидів забруднюючих речовин – припадає на місто Ладижин. Крім того, високий відсоток у розподілі викидів до загального обсягу припадає на Тульчинський (4,1%), Тростянецький (3,5%) райони та місто Вінницю (2,6%). Кількість викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел у розрахунку на квадратний кілометр території по області протягом 2018 року склала 3,7 т. Найвища щільність викидів забруднюючих речовин у розрахунку на квадратний кілометр припадає на місто Ладижин (3342 т), а також на міста Вінницю (36 т), Жмеринку (15 т), Хмільник (7,3 т), Козятин (6,6 т), Тростянецький (3,7 т) та Тульчинський (3,6 т) райони. На душу населення в середньому по області припадає 62 кг викинутих у повітря забруднюючих речовин.

Основними забруднювачами повітря в області залишаються підприємства енергетичної промисловості, сільського господарства, переробної промисловості та транспортні підприємства.

У 2018 році значних змін у стані забруднення м. Вінниця у порівнянні з минулим роком не відбулося, лише концентрації діоксиду азоту зменшились значною мірою (і середні, і максимальні). У 2014-2018 роках спостерігалася тенденція до зниження вмісту в атмосферному повітрі м. Вінниці кадмію, марганцю, міді, хрому, залізу, нікелю, незначною мірою зросли показники по свинцю і цинку.

2) Забруднення водних об'єктів скидами забруднюючих речовин із зворотними водами промислових підприємств, підприємств житлово-комунального господарства

У 2018 році у Вінницькій області для потреб водопостачання населення і галузей економіки забрано 118,0 млн м³ води, що на 0,2 млн м³ більше, ніж у 2017 році. З них 101,7 млн м³ – з поверхневих джерел, 16,4 млн м³ – з підземних джерел, в т. ч. по басейну Південного Бугу – 101,6 млн м³; по басейну Дністра – 11,4 млн м³; по басейну Дніпра – 5,0 млн м³.

У 2018 році у водні об'єкти Вінницької області скинуто 65,55 млн м³ стічних вод, у тому числі 28,17 млн м³ – від комунального господарства; 31,71 млн м³ – сільського господарства; 4,731 млн м³ – промисловості, 0,939 млн м³ – від інших галузей.

У 2018 році у водні об'єкти Вінницької області скинуто 65,55 млн м³ стічних вод, у тому числі 0,988 млн м³ – забруднених; 36,43 млн м³ – нормативно-чистих без очистки; 27,69 млн м³ – нормативно очищених; 0,448 млн м³ – некатегорованих. Основним джерелом забруднених стічних вод є комунальне господарство, на яке припадає 99% від загального обсягу таких скидів, промисловість – 1%. Підприємства комунального господарства скинули забруднених стоків – 0,982 млн м³, промисловості – 0,006 млн м³.

Забруднені стічні води скинули підприємства комунальної галузі (КП «Іллінціводоканал» м. Іллінці, КП «Тульчинводоканал» м. Тульчин, КП «Жмеринкаводоканал» м. Жмеринка, КП «Комунсервіс» м. Шаргород, ДП «Піщанкаводоканал», КВЕП «Вапнярководоканал», КП «Хмельникводоканал») та промисловості («ВФ ТОВ «Яблуневий Дар» м. Липовець).

Із забрудненими водами у водойми області у 2018 р. надійшло 0,051 тис. т азоту амонійного; 0,161 тис. т БСК₅; 0,096 тис. т завислих речовин; 0,499 тис. т нітратів; 0,042 тис. т нітритів; 1,328 тис. т сульфатів; 10,72 тис. т. сухого залишку; 3,507 тис. т хлоридів; 0,312 тис. т ХСК; 0,167 т алюмінію; 1,006 т заліза; 0,229 т нафтопродуктів, 0,730 т СПАР; 0,082 т цинку; 42,54 т фосфатів.

Вода річок Вінницької області забруднена органічними сполуками, причому таке забруднення спостерігається протягом року. Це свідчить про забруднення вод побутовими стоками.

За даними Вінницького регіонального управління водних ресурсів у 2018 році значення показника ХСК становило 9,8-89,2 мг/дм³ (ГДК=15,0 мг/дм³), БСКповне – становило 2,0-19,3 мг/дм³ (ГДК=3,0 мг/дм³), з 93 відібраних проб перевищення значеннями показників встановлених нормативів зафіксовано у 81 пробі.

3) Проблеми щодо умов скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти

На території області наявні шахти, в яких проводиться видобування пиляних блоків з вапняку-черепашнику. Усі шахти розташовані в добре задернованій товщі вапняку, тому шахтних вод практично немає.

Кар'єрні води відкачуються з гранітних кар'єрів, які часто розробляються нижче рівня залягання підземних вод. Кар'єрні води практично прісні з мінералізацією переважно 0,5-0,8 г/дм³. Після осадження зважених часток (відстоювання) ці води скидаються у поверхневі водні об'єкти. Частина кар'єрних вод використовується для технологічних потреб видобувних підприємств.

4) Забруднення підземних водоносних горизонтів

За інформацією Подільської гідрогеологічної партії за результатами досліджень хімічного складу підземних вод у 2017 році в основному якість води була задовільною.

Барський водозабір, ділянка «Іванівська». За хімічним складом води сарматського водоносного горизонту гідрокарбонатні кальцій-магнієві. У 2017 році мінералізація склала 650 мг/дм³, при загальній жорсткості 8,0 ммоль/дм³.

Бершадь, ділянка «Берладинка». За хімічним складом води докембрійського водоносного горизонту гідрокарбонатні кальцій-магній-натрієвого типу. Мінералізація у 2017 році склала 696 мг/дм³, загальна жорсткість – 7,2 ммоль/дм³.

Ямпільський водозабір. За хімічним складом води верхньопротерозойського горизонту гідрокарбонатні до хлоридних і сульфатно-натрієвого та натрієвого-кальцієвого типу. Мінералізація велика – до 2039 мг/дм³ (2003 рік), вміст натрію сягає 416 мг/дм³ (2011 рік), вміст хлоридів – 354 мг/дм³ (2003 рік), вміст сульфатів – 420 мг/дм³ (2004 рік). У 2017 році мінералізація склала 1589 мг/дм³, загальна жорсткість – 12,9 ммоль/дм³.

5) Порушення гідрологічного та гідохімічного режиму малих річок області

Якість води малих річок області за більшістю показників відповідає встановленим нормам (окрім органічних сполук). Вміст більшості забруднюючих речовин не перевищує ГДК для водойм господарсько-побутового призначення.

Через недостатність фінансування прибережні захисні смуги (ПЗС) малих річок в природу виносяться доволі повільно. В межах населених пунктів, де ширина смуги встановлюється проектом, такий проект було розроблено лише для м. Вінниці. Це значно ускладнює здійснення контролю за дотриманням вимог природоохоронного законодавства на землях водного фонду. У 2004–2006 роках виконано суттєвий обсяг робіт з проектування і винесенню в природу прибережних захисних смуг р. Десенки, Згар та їх приток. Розроблено проекти прибережних захисних смуг для міст Хмільник, Могилів-Подільський та Немирів.

Повільне виконання заходів з винесення в природу прибережно-захисних смуг, водоохоронних зон та недотримання їх режиму – ще одна значна причина забруднення водних ресурсів. Орієнтовна площа водоохоронних зон складає 424,72 тис. га, в т. ч. 41,22 тис. га – площі, визначені в результаті раніше розроблених проектів з встановлення водоохоронних зон і ПЗС річок. Наразі площа встановлених на місцевості ПЗС становить 3783 га.

В межах області 55 водосховищ, загальною площею водного дзеркала 11167 га (найбільше – Ладжинське водосховище, 2,2 тис. га), 5298 ставків загальною площею водного дзеркала близько 30 тис. га. Всього для 1527 ставків наявні чинні договори на оренди земельних ділянок. Переважна більшість використовується для риборозведення. Така кількість ставків негативно впливає на стан водних ресурсів, сток річок області є значно зарегульованим, що знижує здатність річок до самоочищення.

Недоліком є також те, що в окремих районах при розпаюванні сільськогосподарських земель

були роздані і землі водного фонду – прибережні захисні смуги. Погіршує становище висока розораність (майже 70%) та еродованість (близько 40%) земель, і як наслідок, виникає замуленість більшості водойм.

Через відсутність коштів стримуються на місцях роботи зі створення ПЗС річок і водойм, винесенню їх в натуру і встановленню межових знаків.

Не гарантує безаварійний пропуск високих вод та правове використання водних об'єктів і факт наявності значної кількості безхазяйних гідротехнічних споруд. Із 5298 гідроспоруди безхазяйними є 4066 або 77%.

6) Утилізація і знешкодження радіоактивних відходів, ліквідація накопичувачів радіоактивних відходів, рекультивация земель, що мають радіоактивне забруднення:

В області 89 населених пунктів області віднесено до зони посиленого радіоекологічного контролю. Площа забруднення радіонуклідами земель становить близько 2 тис. км² (7,5% від загальної площі області). З них щільність забруднення від 1 до 5 Кі/км² становлять землі площею 1964 км², від 5 до 15 Кі/км² – 36 км². Серед цих радіоактивних земель площа ріллі становить 973 км² із щільністю забруднення 1-5 Кі/км², а 5 км² – 5-15 Кі/км². Близько 40 тис. га сільськогосподарських угідь, забруднення яких цезієм-137 перевищує 1 Кі/км², сільськогосподарських угідь щільністю забруднення понад 5 Кі/км² в області немає. Щодо забруднення сільськогосподарських угідь стронцієм-90, то близько 13,5 тис. га ґрунтів області мають щільність забруднення понад 0,15 Кі/км², решта земель мають забруднення в межах 0,02-0,15 Кі/км². Радіаційна ситуація впродовж 2018 року не ускладнювалась.

7) Проблема токсичних відходів

Станом на 01.07.2017 р. в області обліковується 804,26 т непридатних і заборонених пестицидів та агрохімікатів (без Джуриного отрутомогильника). Очищеними від пестицидів є 4 райони: Вінницький, Липовецький, Немирівський та Хмільницький.

Усі непридатні пестициди, які обліковуються, впродовж 2016-2017 років перезатарені. У 2017 році на ці роботи використано 119,7 тис. грн. обласного фонду охорони навколишнього природного середовища. Для забезпечення екологічної безпеки необхідно вивезти такі небезпечні відходи на знищення, проте на даний час питання з місцем утилізації (вітчизняні чи закордонні підприємства). Після визначення місця утилізації буде оцінена вартість робіт та потреба у державній підтримці.

У Джуриному міжобласному пункті захоронення непридатних ХЗЗР (Шаргородський район) залишилось орієнтовно ще 2100 т непридатних пестицидів (1070 м³) разом з тарою та ґрунтом, яким вони пересипані. Необхідно провести комплексне дослідження пункту захоронення та розробити проект його консервації.

На земельній ділянці ліквідованого ВО «Хімпром» були утворені відходи хімічного виробництва, в тому числі фосфогіпс. Відповідно до протоколу № 10 від 07.05.2013 р. міської комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій організовані роботи з вимірювання об'єму насипу (відвалу) фосфогіпсу та визначенню його маси. Станом на 10 травня 2013 р. насип (відвал) фосфогіпсу має наступні параметри: об'єм – 340,7 тис. м³; маса – 421,11 тис. т. 30.05.2013 року ПП "Подільська промислова компанія" вивезено 3250 т відходів фосфогіпсу. Вивезення відходів призупинено.

Відповідно до статистичної звітності станом на 01 січня 2006 року впродовж виробничої діяльності на ВАТ «Завод «Термінал» було накопичено 120,365 т небезпечних відходів I-III класів небезпеки гальванічного виробництва. Згідно звіту ліквідатора, наданого Господарському суду Вінницької області, відходи із сховищем продані ВКПП «Філіп».

На території бувшого підприємства ВАТ «Завод «Ореол» у підземному резервуарі знаходиться близько 20 т відходів гальванічного виробництва. У процесі ліквідації підприємства не було вирішено питання щодо знешкодження гальванічних відходів, які стали безхазяйними.

4. Зобов'язання у сфері охорони довкілля

Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» (№ 1264-XII від 26.06.91) визначено (ст. 20⁴), що до компетенції обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій у сфері охорони навколишнього природного середовища належить:

а) забезпечення реалізації державної політики у сфері заповідної справи, формування, збереження та використання екологічної мережі, здійснення управління та регулювання у сфері охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду України на відповідній території;

б) участь у проведенні моніторингу стану навколишнього природного середовища;

в) участь у розробленні стандартів щодо регулювання використання природних ресурсів і охорони навколишнього природного середовища від забруднення та інших шкідливих впливів;

г) реалізація повноважень у сфері оцінки впливу на довкілля відповідно до законодавства про оцінку впливу на довкілля;

ґ) затвердження за поданням центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, для підприємств, установ і організацій лімітів використання природних ресурсів (крім природних ресурсів загальнодержавного значення), скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище (крім скидів, що призводять до забруднення природних ресурсів загальнодержавного значення, навколишнього природного середовища за межами відповідної території);

д) видача дозволів на здійснення операцій у сфері поводження з відходами, викиди шкідливих речовин у навколишнє природне середовище, спеціальне використання природних ресурсів відповідно до законодавства;

д¹) реалізація повноважень у сфері стратегічної екологічної оцінки відповідно до законодавства про стратегічну екологічну оцінку;

е) вирішення інших питань у сфері охорони навколишнього природного середовища відповідно до закону.

Засади екологічної політики України визначені Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» (№ 2697-VIII від 28.02.2019). Закон передбачає інтегрування екологічних вимог під час розроблення і затвердження документів державного планування, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку.

Відповідно до Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (№ 722/2019) має бути забезпечено дотримання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року.

Основними міжнародними правовими документами щодо СЕО є Протокол про стратегічну екологічну оцінку (Протокол про СЕО) до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо), ратифікований Верховною Радою України (№ 562-VIII від 01.07.2015), та Директива 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище, імплементація якої передбачена Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. В Україні проведення СЕО регламентується Законом України «Про стратегічну екологічну оцінку» (№ 2354-VIII від 20.03.2018).

Юридичні засади поводження з водними ресурсами визначаються Водним кодексом України (№ 214/95-ВР від 06.06.95) та іншими законодавчими актами, що були розроблені для забезпечення збереження, збалансованого й науково обґрунтованого використання та відновлення водних ресурсів, захисту водних ресурсів від забруднення, зараження й виснаження, запобігання та пом'якшення негативного впливу, покращення екологічного стану водних об'єктів і захисту прав водокористувачів.

Найголовнішими питаннями у сфері водопостачання та водовідведення є дозвіл на забір води із джерел водопостачання (дозвіл на спеціальне водокористування) і дозвіл на скидання очищених та неочищених стічних вод у навколишнє середовище. З 18 травня 2013 р. дозволи на спеціальне водокористування надаються не Мінприроди України, а Радою міністрів АР

Крим і обласними адміністраціями (для водних ресурсів державного значення) та органами виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища АР Крим і обласними радами (для водних ресурсів місцевого значення). Водночас процедури надання таких дозволів залишилися незмінними.

Основне чинне екологічне законодавство та норми у сфері користування водними ресурсами:

- постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування»;
- постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок розроблення і затвердження нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин та перелік забруднюючих речовин, скидання яких нормується»;
- Державні санітарні норми та правила «Питна вода. Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною»;
- наказ Міністерства екології та природних ресурсів України «Про затвердження Інструкції про порядок розробки та затвердження гранично допустимих скидів (ГДС) речовин у водні об'єкти із зворотними водами»;
- постанова Кабінету Міністрів України «Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів».

Правове й інституційне регулювання та ключові екологічні вимоги у сфері охорони атмосферного повітря визначаються в Законі України «Про охорону атмосферного повітря» (2707-XII від 16.10.92). Основне чинне законодавство та норми у сфері захисту атмосферного повітря:

- постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок розроблення і затвердження нормативів граничнодопустимого рівня впливу фізичних та біологічних факторів стаціонарних джерел забруднення на стан атмосферного повітря»;
- постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок видачі дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами»;
- постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок здійснення державного обліку в галузі охорони атмосферного повітря»;
- посібник з інвентаризації джерел викидів в атмосферне повітря;
- максимальні допустимі концентрації та «можливі рівні безпечного ефекту» для забруднюючих речовин в атмосферному повітрі для заселених територій.

Правові засади у сфері поводження з відходами забезпечуються Законом України «Про відходи» (№ 187/98-ВР від 05.03.1998) та іншими законодавчими актами, що були розроблені для регулювання діяльності з метою уникнення чи мінімізації утворення відходів, зберігання й поводження з ними, запобігання та зменшення негативних наслідків для довкілля і здоров'я людини від утворення, зберігання та поводження з відходами. Повноваження місцевих державних адміністрацій у сфері поводження з відходами визначаються статтею 20 закону «Про відходи».

В Україні сформовано інвестиційне законодавство, в якому, зокрема, значна увага приділяється необхідності дотримання екологічних норм в процесі інвестиційної діяльності. Так Законом України «Про інвестиційну діяльність» (№ 1560-XII від 18.09.1991) встановлюється заборона інвестування в об'єкти, створення і використання яких не відповідає вимогам санітарно-гігієнічних, радіаційних, екологічних, архітектурних та інших норм, встановлених законодавством України (ст. 4). В разі порушення екологічних, санітарно-гігієнічних та архітектурних норм державний орган може прийняти рішення про зупинення або припинення інвестиційної діяльності (ст. 21). Також в ст. 8 зазначається, що інвестор зобов'язаний одержати висновок з оцінки впливу на довкілля у випадках та порядку, встановлених Законом України «Про оцінку впливу на довкілля» (№ 2059-VIII від 23.05.2017).

5. Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації Стратегії

Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації Стратегії визначалися відповідно до контрольного переліку, наведеного в табл. 2.

Таблиця 2. Оцінка ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Стратегії відповідно до контрольного переліку

Чи може реалізація Стратегії спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
Повітря				
1. Збільшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел?		•		
2. Збільшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел?	•			
3. Погіршення якості атмосферного повітря?		•		
4. Появу джерел неприємних запахів?			•	
5. Зміни повітряних потоків, вологості, температури або ж будь-які локальні чи регіональні зміни клімату?			•	
Водні ресурси				
6. Збільшення обсягів скидів у поверхневі води?		•		+
7. Будь-які зміни якості поверхневих вод (зокрема таких показників, як температура, розчинений кисень, прозорість, але не обмежуючись ними)?			•	
8. Збільшення скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти?			•	
9. Значне зменшення кількості вод, що використовуються для водопостачання населення?			•	+
10. Збільшення навантаження на каналізаційні системи та погіршення якості очистки стічних вод?		•		+
11. Появу загроз для людей і матеріальних об'єктів, пов'язаних з водою (зокрема таких, як паводки або підтоплення)?			•	
12. Зміни напрямів і швидкості течії поверхневих вод або зміни обсягів води будь-якого поверхневого водного об'єкту?			•	
13. Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону?			•	+
14. Зміни напряму або швидкості потоків підземних вод?			•	
15. Зміни обсягів підземних вод (шляхом відбору чи скидів або ж шляхом порушення водоносних горизонтів)?			•	
16. Забруднення підземних водоносних горизонтів?			•	
Відходи				
17. Збільшення кількості утворюваних твердих побутових відходів?		•		+
18. Збільшення кількості утворюваних чи накопичених промислових відходів IV класу небезпеки?		•		+
19. Збільшення кількості відходів I-III класу небезпеки?			•	
20. Спорудження еколого-небезпечних об'єктів поводження з відходами?			•	
21. Утворення або накопичення радіоактивних відходів?			•	
Земельні ресурси				
22. Порушення, переміщення, ущільнення ґрунтового шару?			•	
23. Будь-яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів?			•	
24. Зміни в топографії або в характеристиках рельєфу?			•	
25. Появу таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози через нестабільність літогенної основи або зміни геологічної структури?			•	
26. Суттєві зміни в структурі земельного фонду, чинній або планованій практиці використання земель?		•		

Чи може реалізація Стратегії спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
27. Виникнення конфліктів між ухваленими цілями стратегії та цілями місцевих громад?			•	
Біорізноманіття та рекреаційні зони				
28. Негативний вплив на об'єкти природно-заповідного фонду (зменшення площ, початок небезпечної діяльності у безпосередній близькості або на їх території тощо)?			•	+
29. Зміни у кількості видів рослин або тварин, їхній чисельності або територіальному представництві?			•	
30. Збільшення площ зернових культур або сільськогосподарських угідь в цілому?			•	
31. Порушення або деградацію середовищ існування диких видів тварин?			•	+
Рекреаційні зони та культурна спадщина				
32. Будь-який вплив на кількість і якість наявних рекреаційних можливостей?			•	+
33. Будь-який вплив на наявні об'єкти історико-культурної спадщини?			•	+
34. Інші негативні впливи на естетичні показники об'єктів довкілля (перепони для публічного огляду мальовничих краєвидів, появу естетично неприйнятних місць, руйнування пам'ятників природи тощо)?			•	
Населення та інфраструктура				
35. Зміни в локалізації, розміщенні, щільності та зростанні кількості населення будь-якої території?			•	
36. Вплив на нинішній стан забезпечення житлом або виникнення нових потреб у житлі?			•	
37. Суттєвий вплив на нинішню транспортну систему? Зміни в структурі транспортних потоків?	•			
38. Необхідність будівництва нових об'єктів для забезпечення транспортних сполучень?	•			
39. Потреби в нових або суттєвий вплив на наявні комунальні послуги?			•	
40. Появу будь-яких реальних або потенційних загроз для здоров'я людей?			•	+
Екологічне управління та моніторинг				
41. Послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки?			•	
42. Погіршення екологічного моніторингу?			•	
43. Усунення наявних механізмів впливу органів місцевого самоврядування на процеси техногенного навантаження?			•	
44. Стимулювання розвитку екологічно небезпечних галузей виробництва?			•	
Інше				
45. Підвищення рівня використання будь-якого виду природних ресурсів?			•	
46. Суттєве вилучення будь-якого невідновного ресурсу?			•	
47. Збільшення споживання значних обсягів палива або енергії?		•		
48. Суттєве порушення якості природного середовища?			•	
49. Появу можливостей досягнення короткотермінових цілей, які ускладнюватимуть досягнення довготривалих цілей у майбутньому?			•	
50. Такі впливи на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності викличуть значний негативний екологічний ефект, що матиме значний негативний прямий або опосередкований вплив на добробут людей?			•	

На основі оцінок, представлених в табл. 2, можна зробити такі висновки щодо ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Стратегії:

Атмосферне повітря. Модернізація транспортно-логістичної інфраструктури (оперативна ціль 1.1) призведе до збільшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел. Це ймовірно може призвести до погіршення якості повітря. Створення мультимодального транспортно-логістичного порту та мультимодального вантажно-логістичного центру (завдання 1.1.3) ймовірно може призвести до збільшення викидів забруднюючих речовин. Розвиток промислових зон, індустріальних і технологічних парків (завдання 4.1.3) також ймовірно супроводжуватиметься збільшенням викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

Водні ресурси. Модернізація транспортно-логістичної інфраструктури (оперативна ціль 1.1) ймовірно може призвести до збільшення скидів забруднених вод у поверхневі водні об'єкти та збільшення навантаження на каналізаційні системи. Разом з тим, Стратегія містить оперативну ціль 5.5 «Збереження та раціональне використання водних ресурсів», досягнення якої має призвести до покращення якості очищення стічних вод і відповідного зменшення скидів у поверхневі води (завдання 5.5.2) та до відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного стану річок (завдання 5.5.1). Збільшенню кількості вод, що використовуються для водопостачання населення сприятиме реалізація проєктів завдання 4.2.1 «Забезпечення населення доступом до якісної (безпечної) питної води».

Відходи. Модернізація транспортно-логістичної інфраструктури (оперативна ціль 1.1) ймовірно може призвести до збільшення кількості утворюваних промислових і твердих побутових відходів. Динаміка утворення, перероблення та накопичення відходів у Вінницькій свідчить про те, що кількість утворених відходів приблизно залишається на одному й тому ж рівні, а кількість накопичених відходів невпинно зростає. Ймовірно кількість накопичених відходів зростатиме й надалі.

Оперативна ціль 5.3 Стратегії «Забезпечення санітарного та екологічного благополуччя» містить завдання, спрямовані на знешкодження непридатних та заборонених пестицидів й агрохімікатів і розвиток інфраструктури регіональних кластерів з управління відходами, що має сприяти покращенню в області ситуації з відходами.

Земельні ресурси. Внаслідок реалізації Стратегії не передбачається будь-якого посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів, змін у топографії або в характеристиках рельєфу, поява таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози. Ймовірно можуть відбутися зміни в чинній практиці використання земель, пов'язані з модернізацією транспортно-логістичної інфраструктури. Зокрема, може виникнути потреба у використанні земельних ділянок для розміщення виробничих об'єктів (наприклад, вантажно-логістичного центру) і складування відходів виробництва.

Біорізноманіття. В Стратегії не передбачається реалізація завдань, які можуть призвести до негативного впливу на існуючі об'єкти природно-заповідного фонду (ПЗФ). Натомість оперативна ціль 5.4 спрямована на збереження ландшафтного та біотичного різноманіття, що матиме позитивні наслідки для довкілля.

Рекреаційні зони та культурна спадщина. Вінницька область має високий потенціал розвитку рекреаційних послуг, пов'язаний, зокрема, з наявністю родовищ радонової мінеральної води у Хмільнику. Реалізація оперативної цілі 1.2 «Розвиток індустрії лікування та оздоровлення (медичний туризм)» має сприяти покращенню кількості та якості наявних рекреаційних можливостей. Сприяти збереженню культурної спадщини Вінниччини має реалізація оперативної цілі 3.5.

Населення та інфраструктура. Внаслідок реалізації Стратегії мають відбутися зміни у структурі транспортних потоків та мають бути збудовані нові об'єкти для забезпечення транспортних сполучень, що пов'язано з виконанням завдань оперативної цілі 1.1 «Модернізація транспортно-логістичної інфраструктури...».

Стратегія не передбачає появу нових ризиків для здоров'я населення області. Натомість реалізація оперативної цілі 1.2 «Розвиток індустрії лікування та оздоровлення» та оперативної

цілі 3.2 «Формування пацієнт-орієнтованої системи охорони здоров'я» мають призвести до покращення стану здоров'я населення.

Екологічне управління, моніторинг та інше. Стратегія не передбачає послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки.

Ймовірність того, що реалізація Стратегії призведе до таких можливих впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, є незначною.

Модернізація транспортно-логістичної інфраструктури (оперативна ціль 1.1) може мати значний вплив на довкілля. Для того щоб забезпечити безперебійне та економічно ефективно функціонування аеропорту, мультимодального вантажно-логістичного центру та мультимодального транспортно-логістичного центру необхідна наявність добре розвинутої транспортної мережі, а також оптимальної структури парку транспортних засобів (наявність певної кількості спеціалізованого транспорту, транспортних засобів різної вантажопідйомності і т. д.). Антропогенний вплив тут виражається в додатковій емісії забруднюючих речовин в атмосферу в місцях накопичення транспорту через нерозвиненість транспортної мережі, а також через можливість використання більш дешевих видів палива, продукти переробки яких негативно впливають на стан довкілля та здоров'я людини. Окрім впливу на довкілля транспортної сфери логістичної інфраструктури необхідно також враховувати вплив виробничої та складської сфер логістики. В таблиці 3 узагальнено вплив на довкілля різних сфер транспортно-логістичної інфраструктури, а також зазначені заходи, які необхідно вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків.

Таблиця 3. Вплив транспортно-логістичної інфраструктури на довкілля та заходи для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків

Сфера логістики	Вплив на довкілля	Заходи для зменшення негативних наслідків
Транспортна	<ul style="list-style-type: none"> - Викиди транспортом забруднюючих речовин в атмосферу - Додаткова емісія забруднюючих речовин в атмосферу в місцях накопичення транспорту - Використання більш дешевих видів палива, продукти переробки яких негативно впливають на стан довкілля і здоров'я людини - Шумове та вібраційне забруднення 	<ul style="list-style-type: none"> - Використання якісного палива - Уникнення накопичення транспорту на одній території - Оптимізація перевезень - Використання екологічно дружніх видів транспорту, в т. ч. електротранспорту
Виробнича	<ul style="list-style-type: none"> - Збільшення об'єму використання виробничих ресурсів - Додаткова емісія в атмосферу забруднюючих речовин - Використання земельних ділянок для розміщення виробничих об'єктів і складування відходів виробництва - Підвищення шуму та вібрації на прилеглий території - Забруднення водних ресурсів - Електромагнітне випромінювання 	<ul style="list-style-type: none"> - Оптимізація використання ресурсів - Оптимізація розміщення виробничих об'єктів - Впровадження ресурсозберігаючих технологій - Автоматизація виробництва - Використання безвідходних технологій
Складська	<ul style="list-style-type: none"> - Збільшення об'єму твердих відходів у процесі зберігання матеріальних ресурсів - Висипання, витікання, випаровування вантажів через неякісну упаковку - Контакт людей з екологічно небезпечними інгредієнтами при обробці та затарюванні вантажів - Забруднення атмосфери та водних ресурсів 	<ul style="list-style-type: none"> - Зниження запасів ресурсів - Підвищення безпеки праці - Оптимізація поставок

Такі проекти, як реконструкція аеродрому міжнародного аеропорту «Вінниця», реконструкція пасажирського терміналу аеропорту «Вінниця», будівництво мультимодального вантажно-логістичного центру, створення центру технічного обслуговування літаків і створення мультимодального транспортно-логістичного порту на 3-му панєвропейському залізничному транспортному коридорі, потребують проведення оцінки впливу на довкілля (ОВД).

6. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Стратегії

Під час проведення аналізу ймовірних негативних наслідків для довкілля від реалізації Стратегії було виявлено ряд оперативних цілей, завдання яких потребують серйозної уваги під час їх реалізації, щоб не припустити негативного впливу на довкілля, або які доцільно скоригувати для того, щоб посилити позитивні наслідки для довкілля та здоров'я населення внаслідок реалізації Стратегії. Відповідні пропозиції наведені в табл. 4 (заходи для зменшення впливу транспортно-логістичної інфраструктури на довкілля наведені в табл. 3).

Таблиця 4. Пропозиції до цілей і завдань Стратегії

Оперативна ціль	Пропозиція
Стратегічна ціль 1. Конкурентоздатний регіон на основі інноваційного та сталого розвитку	
1.1. Модернізація транспортно-логістичної інфраструктури з урахуванням внутрішніх, міжрегіональних та міжнародних зв'язків	<u>Додати завдання:</u> Розвиток екологічно дружніх видів транспорту <u>Додати проекти:</u> - Розвиток велосипедної інфраструктури - Розвиток електротранспорту та мережі заправок для електромобілів - Розвиток міського громадського транспорту
1.3. Підтримка агропромислового виробництва	<u>Додати проєкт до завдання 1.3.3:</u> - Створення еколого-просвітницьких центрів з впровадження органічного землеробства на базі закладів освіти
1.4. Інноваційний розвиток регіону	<u>Додати завдання:</u> Підтримка впровадження альтернативної енергетики <u>Додати проекти:</u> - Створення умов для розробки інвестиційних проєктів у сфері альтернативної енергетики - Створення банку даних земель, у тому числі порушених, придатних для розміщення об'єктів альтернативної енергетики <u>Додати завдання:</u> Сприяння впровадженню інноваційних екологічно дружніх технологій на підприємствах-забруднювачах <u>Додати проекти:</u> - Створення умов для залучення підприємствами-забруднювачами фінансових ресурсів на модернізацію виробництв шляхом «зелених інвестицій» - Підтримка розвитку інженерних розробок у сфері інноваційних екобезпечних технологій
Стратегічна ціль 2. Регіон належного та ефективного урядування	
2.1. Розвиток електронного урядування та цифровізації	<u>Додати проєкт до завдання 2.2.1:</u> - Формування екологічної мережі області на основі використання сучасних геоінформаційних технологій
2.3. Посилення міжсекторного партнерства та співпраці	<u>Додати проєкт до завдання 2.3.1:</u> - Створення системи залучення громадськості, місцевих жителів до прийняття рішень, які можуть мати негативний вплив на довкілля
Стратегічна ціль 3. Регіон сталого гуманітарного розвитку	
3.3. Розвиток професійно-технічної освіти	<u>Додати завдання:</u> Розвиток освіти для сталого розвитку та екологічної освіти
3.4. Розвиток регіональної інфраструктури фізичної культури і спорту вищих досягнень	<u>Додати завдання:</u> Формування здорового способу життя населення області
Стратегічна ціль 4. Регіон спроможних громад	

Оперативна ціль	Пропозиція
4.1. Підвищення економічної спроможності громад	<p><u>Додати завдання:</u> Сприяння розвитку екологічно дружнього («зеленого») малого та середнього бізнесу</p> <p><u>Додати проєкт:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу у сфері поводження з побутовими та промисловими відходами <p><u>Додати проєкт до завдання 4.1.2:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Інформування щодо можливості отримання кредитів для малого і середнього бізнесу <p><u>Додати проєкт до завдання 4.1.3:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Розроблення та впровадження спеціальних екологічних критеріїв для оцінки інвестиційних проєктів <p><u>Додати проєкти до завдання 4.1.4:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Сприяння підготовці/перепідготовці/ підвищенню кваліфікації фахівців з енергетичного менеджменту для промислових підприємств і муніципалітетів - Проведення інформаційних кампаній щодо можливостей отримання «теплих» кредитів
4.4. Створення сприятливого середовища для дітей та молоді	<p><u>Додати проєкт до завдання 4.4.2:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Підтримка громадських екологічних ініціатив, у тому числі молодіжних
Стратегічна ціль 5. Регіон безпечного середовища	
5.3. Забезпечення санітарного та екологічного благополуччя	<p><u>Додати завдання:</u> Впровадження новітніх технологій і обладнання зі збирання, сортування, транспортування, переробки і утилізації твердих побутових відходів</p> <p><u>Додати завдання:</u> Збільшення площі та поліпшення стану зелених насаджень в населених пунктах області</p> <p><u>Додати завдання:</u> Зменшення забруднення атмосферного повітря від стаціонарних та пересувних джерел</p> <p><u>Додати проєкти:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Розвиток автоматизованої системи контролю та обліку викидів на джерелах забруднення - Розробка та впровадження інноваційних проєктів з використання альтернативних джерел енергії - Оптимізація транспортних перевезень
5.4. Збереження ландшафтного та біотичного різноманіття	<p><u>Доповнити назву завдання 5.4.1 «Розширення площі об'єктів природно-заповідного фонду» словами «та поліпшення стану природоохоронних територій»</u></p> <p><u>Додати проєкт до завдання 5.4.1:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Проведення інвентаризації та виділення меж в природі існуючих об'єктів природно-заповідного фонду <p><u>Додати проєкти до завдання 5.4.3:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Розроблення еколого-туристичної карти території області (з нанесенням чітко визначених екологічних маршрутів, відомостями про основні об'єкти, різноманіття флори та фауни) - Створення веб-сторінки «Довкілля Вінниччини» на офіційному сайті Вінницької обласної державної адміністрації - Формування системи інформування населення щодо питань біорізноманіття, зміни клімату та збереження довкілля

7. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив

Умовою формування сценаріїв є їх альтернативність з врахуванням засад смарт-спеціалізації як інструменту підвищення конкурентоспроможності Традиційно розглядають три головних сценарії розвитку:

- 1) оптимістичний: демонструє позитивну динаміку, яка буде можлива за умови успішної реалізації Стратегії, докладання зусиль «з середини системи» або через вдалий збіг обставин і підтримку сильних сторін регіону зовнішніми можливостями;
- 2) реалістичний: усе в зовнішньому оточенні «йде, як сьогодні», зовнішні можливості та загрози, що виникають, взаємно компенсуються;
- 3) песимістичний: більшість зовнішніх загроз і багато внутрішніх проблем «спрацюють» і ці ризики настануть з високою імовірністю, значно погіршать існуючу ситуацію незважаючи на зусилля з упровадження Стратегії.

В Стратегії збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року детально розглядаються два сценарії – оптимістичний та песимістичний.

Оптимістичний сценарій розвитку Вінницької області передбачає швидке завершення адміністративно-територіальної реформи та регіональний розвиток, у тому числі розвиток людських ресурсів, створення нових високотехнологічних наукомістких та інноваційних підприємств як в промисловому, так і в аграрному секторах економіки.

Важливим напрямом активізації інвестиційних потоків в область є розробка, пропагування та реалізація інвестиційних та інвестиційно-інноваційних проєктів. Одним з головних завдань діяльності органів є підтримка розвитку бізнесу та виробничої політики, направленої на створення нових інноваційних виробництв, підвищення конкурентоспроможності продукції підприємств, що забезпечить створення нових робочих місць. Інвестиційно-інноваційна інфраструктура буде сконцентрована в основному на у м. Вінниці, де вже є наявна для цього база: «Вінницький індустріальний парк», Індустріальний парк «Вінницький кластер холодильного машинобудування» та Індустріальний парк «Вінтер спорт».

Реалізація потенціалу транспортно-географічного положення Вінницької області відбуватиметься шляхом розвитку інфраструктури (транспортної, складської, логістичної) у рамках міжнародних транспортних коридорів: Go Highway – автобан Одеса-Гданськ; Критський № 3; Європа-Азія та перетворення міжнародного аеропорту «Вінниця» на головний транспортний вузол Поділля (залучення транспортних перевізників, промоція).

З урахуванням потужної ресурсної бази, сприятливих кліматичних умов та великої кількості продуктивних сільськогосподарських земель регіон має всі можливості займати домінуючу позицію щодо розвитку пріоритетного для підприємств аграрного сектору напряму – органічного виробництва. Продукція підприємств органічного сектору області має потенційні та реальні можливості для задоволення зростаючої суспільної потреби на екологічно безпечний продукт.

Проведення активної просвітницької роботи, запровадження механізму стимулювання заходів з енергозбереження, створення необхідних умов для запровадження енергоефективних технологій, а також модернізація існуючих потужностей із застосуванням альтернативної енергетики й забезпечення переходу на 100% відновлювальні джерела енергії сприятиме підвищенню енергоефективності й скороченню енергоспоживання в усіх секторах економіки Вінницької області.

Зростання зацікавленості населення України у внутрішньому туризмі (курортно-рекреаційному, екологічному, сільському зеленому туризмі) при вигідному географічному й логістичному розташуванні з наявним транспортним зв'язком для вантажних і пасажирських перевезень з країнами світу, а також за наявності розвиненої мережі лікувальних й санаторно-курортних закладів, в тому числі національного рівня, сприятиме відкриттю нових можливостей розвитку курортних зон та етнотуризму у регіоні, створенню умов для перетворення цієї сфери у високорентабельну галузь, що стане вагомим чинником

прискорення економічного зростання області, підтримки зайнятості, наповнення бюджетів усіх рівнів.

Таким чином, оптимістичний сценарій передбачає використання більшості можливостей та усіх сильних сторін Вінницької області за умови нівелювання або нейтралізації загроз, наведених у SWOT-аналізі.

Песимістичний сценарій розвитку Вінницької області пов'язаний із досить ймовірним збереженням, «консервацією» нинішнього стану виробництва регіону. Цей варіант виходить з того, що зміни у економічній політиці практично не відбуватимуться і продовжуватиметься повільний процес структурних трансформацій промислового виробництва.

При цьому сценарії розвитку пріоритет в розвитку економіки буде надаватися виробництвам, які не потребують значних капіталовкладень в організацію та підготовку виробництва або мають швидку економічну віддачу. Передусім це стосується низько- чи середньотехнологічних, ненаукомістких галузей переробки сільськогосподарської сировини, харчової, деревообробної промисловості, промисловості будівельних матеріалів та ін. При цьому якісні показники розвитку виробництва будуть залишатись малорухомими. А це вкрай стримує процеси інноваційного розвитку економіки регіону.

Реалізація песимістичного сценарію в аграрній сфері пов'язана перш за все з підвищенням рівня екологічного навантаження, який має значна частина територій області, та деградацією земель. Негативні наслідки загрозливого характеру очікуються від посилення зміни клімату, що може спричинити надзвичайні ситуації природного характеру.

Культурна складова розвитку залишиться вразливою через невідповідність матеріально-технічної бази установ культури і мистецтва сучасним вимогам, дефіцит умов для розвитку творчих здібностей, проведення дозвілля.

Реалізація песимістичного сценарію ілюструє значне загострення соціально-політичних, фінансово-економічних, комунальних проблем, перешкоджаючих набуттю високої якості життя, комфортних умов та добробуту регіону, побудові збалансованої інноваційної креативної економіки області, реалізації ефективного управління, збалансованого просторового розвитку та рівних можливостей Вінниччини. Стратегічний вибір песимістичного сценарію оцінюється як маловірогідний.

8. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання Стратегії для довкілля, у тому числі для здоров'я населення

СЕО не завершується прийняттям рішення про затвердження Стратегії. Значущі наслідки для довкілля, в тому числі для здоров'я населення, повинні відслідковуватися під час реалізації Стратегії, зокрема, з метою виявлення непередбачених несприятливих наслідків і вжиття заходів щодо їх усунення.

Результати моніторингу мають бути доступними для органів влади та громадськості. Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» встановлює необхідність здійснення моніторингу наслідків виконання документу державного планування для довкілля (ст. 17). Моніторинг може бути використаний для:

- порівняння очікуваних і фактичних наслідків, що дає можливість отримати інформацію про реалізацію Стратегії;
- отримання інформації, яка може бути використана для поліпшення майбутніх оцінок (моніторинг як інструмент контролю якості СЕО);
- перевірки дотримання екологічних вимог, встановлених відповідними органами влади;
- перевірки того, що Стратегія виконується відповідно до затвердженого документу, включаючи передбачені заходи із запобігання, скорочення або пом'якшення несприятливих наслідків.

Для організації моніторингу можуть бути використані існуючі системи моніторингу та інформаційні системи або вони мають бути спеціально удосконалені для цілей СЕО.

У рамках реалізації Стратегії моніторинг досягнення цілей запроваджується шляхом порівняння фактично отриманих значень індикаторів з їх базовими значеннями, який проводиться щопівроку. Оцінка досягнення цілей Стратегії проводиться за результатами виконання першого та другого етапів її реалізації відповідно до Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації, затвердженої Наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31 березня 2016 року № 79 через один рік після завершення відповідного етапу.

Моніторинг базується на розгляді обмеженого числа відібраних показників (індикаторів) за кожним зі стратегічних напрямів та аналізі досягнення запланованих результатів. Система запропонованих в Стратегії індикаторів включає екологічні індикатори та індикатори здоров'я населення (табл. 5).

Таблиця 5. Екологічні індикатори та індикатори здоров'я населення, запропоновані в Стратегії для оцінювання результативності реалізації Стратегії

Стратегічна ціль	Індикатори
1. Конкурентоздатний регіон на основі інноваційного та сталого розвитку	- Площа сільськогосподарських земель з органічним статусом та перехідного періоду (тис. га) - Кількість пацієнтів з інших країн світу та регіонів України, яким надано високоспеціалізовану медичну допомогу у медичних закладах області - Кількість пацієнтів з інших країн світу та регіонів України, які отримали послуги у санаторно-курортних, оздоровчих та реабілітаційних закладах області
3. Регіон сталого гуманітарного розвитку	- Рівень народжуваності/смертності населення - Рівень охоплення імунопрофілактикою населення області - Кількість елементів нематеріальної культурної спадщини області, внесених до національного реєстру нематеріальної культурної спадщини України

4. Регіон спроможних громад	- Частка населення, яке має доступ до централізованого водопостачання (по сільському і міському населенню окремо)
5. Регіон безпечного середовища	- Обсяг непридатних та заборонених пестицидів та агрохімікатів, які зберігаються на території області - Відсоток населених пунктів, охоплених системою роздільного збору твердих побутових відходів - Обсяг твердих побутових відходів, що спрямовуються на повторне використання та перероблення - Площа природно-заповідного фонду - Рівень розчищення водних об'єктів (річок) від мулових відкладень (відповідно до рекомендацій БУВР Південного Бугу) - Частка міського населення, яке має доступ до централізованих систем водовідведення - Частка скидів забруднених (забруднених без очистки та недостатньо очищених) стічних вод у водні об'єкти у загальному обсязі скидів

З метою врахування індикаторів, зазначених в національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна», кількість екологічних індикаторів доцільно розширити (табл. 6).

Таблиця 6. Додаткові екологічні індикатори

Оперативна ціль	Індикатори
1.1. Модернізація транспортно-логістичної інфраструктури з урахуванням внутрішніх, міжрегіональних та міжнародних зв'язків	Частка електротранспорту у внутрішньому сполученні, %
1.3. Підтримка агропромислового виробництва	Площа орних земель (ріплі), тис. га Частка сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом у загальній площі сільськогосподарських угідь, % Частка площі сільськогосподарських угідь екстенсивного використання (сіножатей, пасовищ) у загальній території області, % Кількість визначених та реалізованих завдань щодо досягнення нейтрального рівня деградації земель, одиниць
4.1. Підвищення економічної спроможності громад	Частка енергії, виробленої з відновлювальних джерел, у загальному кінцевому споживанні енергії, %
4.2. Забезпечення населення належним доступом до базових публічних послуг	Частка сільського населення, яке має доступ до безпечної питної води, %
5.3. Забезпечення санітарного та екологічного благополуччя	Обсяг викидів парникових газів, % до рівня 1990 р. Кількість міст, в яких середньодобові концентрації основних забруднюючих речовин в атмосферному повітрі перевищують середньодобові гранично допустимі концентрації, одиниць Частка спалених та утилізованих відходів у загальному обсязі утворених відходів, %
5.4. Збереження ландшафтного та біотичного різноманіття	Частка площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду у загальній території області, % Лісистість території області, % Запаси деревини в лісах, млн куб. м
5.5. Збереження та раціональне використання водних ресурсів	Частка сільського населення, яке має доступ до покращених умов санітарії, %

9. Резюме

1. Стратегія збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року спрямована на запровадження механізмів щодо ефективної реалізації у регіоні структурних національних реформ і секторальних політик, зменшення територіальних диспропорцій, мінімізації можливих негативних явищ і підвищення фінансової та управлінської спроможності територіальних громад області із забезпеченням захисту прав та інтересів найбільш вразливих соціальних груп населення.

У Стратегії визначені такі стратегічні цілі:

- 1) Конкурентоздатний регіон на основі інноваційного та сталого розвитку.
- 2) Регіон належного та ефективного урядування.
- 3) Регіон сталого гуманітарного розвитку.
- 4) Регіон спроможних громад.
- 5) Регіон безпечного середовища.

2. Аналіз трендів стану довкілля Вінницької області вказує на коливання обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел, більше половини всіх викидів в атмосферне повітря області забезпечують пересувні джерела; зменшення обсягів забору та використання води, зменшення рівня водовідведення та скидів забруднених вод; високий рівень господарського освоєння земель; припинення зростання площі природно-заповідного фонду за останні 6 років; стабілізацію кількості утворюваних відходів приблизно на одному й тому ж рівні, перероблення невеликої частини утворених відходів, а також невинне зростання загальних обсягів накопичених відходів I-IV класів небезпеки.

3. Основними екологічними проблемами області є забруднення атмосферного повітря, водних об'єктів і підземних горизонтів, порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону, підтоплення земель і населених пунктів регіону, надмірна розораність території області, наявність токсичних відходів, в тому числі непридатних і заборонених пестицидів та агрохімікатів.

4. Основні зобов'язання у сфері охорони довкілля області визначаються законами України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про стратегічну екологічну оцінку», «Про оцінку впливу на довкілля», «Про відходи», «Про інвестиційну діяльність», Водним кодексом України, Указом Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року».

5. Значні наслідки для довкілля може мати модернізація транспортно-логістичної інфраструктури. Слід очікувати збільшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел, змін у структурі транспортних потоків та будівництва нових об'єктів для забезпечення транспортних сполучень. Ймовірно може відбутися збільшення скидів забруднених вод у поверхневі водні об'єкти, збільшення навантаження на каналізаційні системи, збільшення кількості утворюваних промислових і твердих побутових відходів та зміни в чинній практиці використання земель.

Такі проєкти, як реконструкція аеродрому міжнародного аеропорту «Вінниця», реконструкція пасажирського терміналу аеропорту «Вінниця», будівництво мультимодального вантажно-логістичного центру, створення центру технічного обслуговування літаків і створення мультимодального транспортно-логістичного порту на 3-му панєвропейському залізничному транспортному коридорі, потребують проведення оцінки впливу на довкілля (ОВД).

6. Реалізація інших цілей і завдань Стратегії не повинна призвести до появи нових негативних наслідків для довкілля, якщо під час її реалізації будуть належним чином враховані природоохоронні вимоги.

Ймовірність того, що реалізація Стратегії призведе до таких можливих впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, є незначною.

7. Реалізація багатьох оперативних цілей Стратегії має призвести до покращення екологічної ситуації в регіоні.

Передбачені в Стратегії розвиток індустрії лікування та оздоровлення і формування пацієнт-орієнтованої системи охорони здоров'я мають призвести до покращення стану здоров'я населення.

8. Під час проведення аналізу ймовірних негативних наслідків для довкілля від реалізації Стратегії було виявлено ряд оперативних цілей, завдання яких потребують серйозної уваги під час їх реалізації, щоб не припустити негативного впливу на довкілля, або які доцільно скоригувати для того, щоб посилити позитивні наслідки для довкілля та здоров'я населення внаслідок реалізації Стратегії. Для запобігання, зменшення та пом'якшення ймовірних негативних наслідків виконання Стратегії запропоновано ряд заходів.

9. В Стратегії детально розглядаються два сценарії. Оптимістичний сценарій розвитку Вінницької області передбачає швидке завершення адміністративно-територіальної реформи та регіональний розвиток, у тому числі розвиток людських ресурсів, створення нових високотехнологічних наукомістких та інноваційних підприємств як в промисловому, так і в аграрному секторах економіки. Песимістичний сценарій пов'язаний з досить ймовірним збереженням, «консервацією» нинішнього стану виробництва регіону. Цей варіант виходить з того, що зміни у економічній політиці практично не відбуватимуться і продовжуватиметься повільний процес структурних трансформацій промислового виробництва. Стратегічний вибір песимістичного сценарію оцінюється як маловірогідний.

10. Моніторинг екологічних індикаторів ефективності впровадження Стратегії є важливою формою контролю того, який фактичний вплив на довкілля матиме Стратегія. Система запропонованих в Стратегії індикаторів включає екологічні індикатори та індикатори здоров'я населення. З метою врахування індикаторів, зазначених в національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна», кількість екологічних індикаторів доцільно розширити.